

Exodus 6: 1-7 (Naardense Bijbel)

1.

Dan zegt de ENE tot Mozes:*
nú zul je zien
wat ik aan Farao ga doen;
want door een sterke hand laat hij hen los,
door een sterke hand
jáágt hij ze weg van zijn land!

••

2.

Dan richt God zijn woord tot Mozes
en zegt tot hem: ik ben de ENE;

3

ik heb mij laten zien
aan Abraham, aan Isaak en aan Jakob
als God-de-Machtige;

mijn naam 'ENE'
heb ik aan hen niet bekendgemaakt;

4

Maar wél heb ik opgericht
een verbond van mij met hen
om hun het land van Kanaän te geven;
het land van hun omzwervingen,
waar zij zwervers-te-gast zijn geweest!-

5

en óók
ben ik het die heeft gehoord
het kermen van de zonen Israëls
nu de Egyptenaren hen laten sloven,
en ik gedenk mijn verbond!-

6

Daarom,
zeg tot de zonen Israëls:
'ik, de ENE,-
uitleiden zal ik u allen,
onder Egyptes lasten vandaan,-
redden zal ik u uit hun slavernij;
loskopen zal ik u met uitgestrekte arm
en met grote gerichten;

7

nemen zal ik u mij tot gemeente,
zijn zal ik, u tot God;
weten zult ge
dat ik de ENE uw God ben
die u heeft uitgeleid
onder Egyptes lasten vandaan;

Lukas 13: 1-9 (Naardense Bijbel)

1.

Zomaar enkelen komen bij hem
in datzelfde tijdsgewricht
met het slechte nieuws over de Galileeërs
wier bloed Pilatus heeft vermengd
met dat van hun offerdieren.

2.

En ten antwoord zegt hij tot hen:
denkt ge dat deze Galileeërs
grotere zondaars zijn geweest
dan alle andere Galileeërs,
dat ze dit alles hebben moeten lijden?-

3.

nee!, zeg ik u; maar als gij u niet bekeert
zult ge allen net zo omkomen;

4.

of die achttien,
op wie de toren bij de Siloam viel
en hen doodde,-
denkt ge dat zij schuldiger
zijn geweest dan alle andere mensen
die in Jeruzalem wonen?-

5.

nee!, zeg ik u, maar als gij u niet bekeert
zult ge allen net zo omkomen!

6.

Toen heeft hij deze gelijkenis uitgesproken:
zomaar iemand had een vijgenboom
geplant staan in zijn wijngaard;
als hij komt om vrucht bij haar te zoeken
vindt hij die niet;

7.

dan zegt hij tot de wijngaardenier:
zie, drie jaren al
dat ik vrucht kom zoeken
bij deze vijgenboom,

en ik vind die niet;
hak haar weg,-
waarom ook put ze de aarde uit?-

8.

ten antwoord zegt hij tot hem:
heer, láát haar ook dit jaar nog;
ik zal er eerst omheen graven
en er mest bij werpen,

9.

en als ze dan in het komende seizoen
vrucht zet...
en zo niet, dan moet je haar weghakken!

Gemeente van Christus,

De boom is de kroon op de eerste drie scheppingsdagen. De mens bekroning van het tweede drietal. Ze lijken dan ook op elkaar, mens en boom. Wortels krachtig in de grond. Kruin beweeglijk in de wolken. Het verschil: bomen mogen stevig staan, mensen moeten verder gaan. Wandelende bomen zijn we.

Een boom omhakken is ingrijpend. Zoals de boom valt blijft hij liggen. Een houthakker vraagt vanouds, voordat hij vellen gaat, vergeving aan de boom.

Onomkeerbaar de val. De dichteres Vasalis roept dit woord – onomkeerbaar – onuitwisbaar op in haar vers 'Aan een boom in het Vondelpark':

*Er is een boom geveld met lange groene lokken.
Hij zuchtte ruisend als een kind
terwijl hij viel, nog vol van zomerwind.
Ik heb de kar gezien, die hem heeft weggetrokken.*

Het is voorbij. Er valt niets meer te lijmen aan het hout. De boom is dood.

Lukas draagt twee voorbeelden aan van een gruwelijke dood. Uit het leven gegrepen. Farce Majeur.

Pilatus – eerste nieuwsitem – mengt het bloed van pelgrims met het bloed van hun offers. Soldaten van Pilatus op het tempelplein. Provocerende heiligschennis. Galileeërs zijn het, die pelgrims. Onder hen nogal wat Zeloten, potentiële opstandelingen. Tijdens de hoge feesten in Jeruzalem broeide het onder Joodse pelgrims. Doven dus die vonk, voordat het vuur laaiend uitslaat. Het kostte Pilatus later overigens zelf de kop toen hij Samaritanen op hún heilige berg Gerizim tijdens het uur van het offer door zijn soldaten liet overvallen.

Pelgrims die bij het brengen van hun offers en het bidden van hun gebeden over de kling worden gejaagd. Onverdraaglijk. Er moet iets aan de hand zijn. Aan een oorzaak-gevolg redenering is niet te ontkomen. Anders houden wij het voor de buis niet uit.

Het oorzaak-gevolg denken zit diep. 1953. De watersnood in Zeeland. Volgens een dominee is het naburige dorp het zwaarst getroffen wegens de jaarlijkse kermis aldaar. Trouwens onze

reïncarnatie-gevoelige tijden kunnen er ook wat van. Een blinde vrouw die in een vorig leven een blind neefje had uitgelachen en het nu zelf maar eens moet voelen.

Zo van, ze hadden, die Galilese pelgrims, natuurlijk wel iets extra's op hun kerfstok. Op z'n minst een tikkeltje zondiger dan hun overige landgenoten.

Of het tweede nieuwsbericht. Een stenen toren dondert onverwacht in elkaar en verplettert achttien mensen onder het puin. De toren van Siloam, Jeruzalem zuid-oost. Het complex rond de – nog altijd bestaande – vijver van Siloam speelde een rol bij rituele wassingen. Het water voor *Soekkot*, Loofhuttenfeest, werd hier geschept, het water des levens, de paradijs-stroom. Ook nu moet er een verklaring zijn. Zo van, waren zij, – dit keer inwoners van Jeruzalem – niet een graadje schuldiger dan de rest van de heilige stad?

Er worden mensen afgevoerd in rampen. Rampen, door medemensen veroorzaakt – Pilatus – of gewoon natuurrampen – toren van Siloam.

Zijn de slachtoffers slechter dan hun medeburgers? Knakken ze als gemarkeerde slechterikken, als bomen in een orkaan, om daarna bijeengeveegd te worden op de mesthoop van de historie?

Voor ons gevoel wordt het allemaal nog erger als de rampen zich voltrekken terwijl de slachtoffers kennelijk bezig zijn hun godsdienstige plichten te vervullen.

Pelgrims op weg naar de tempel. Met de voorgeschreven offers in hun handen mengt zich hun eigenste mensenbloed met dat van de offerdieren. Met het water geput uit de heilige bron nog in hun kruiken worden ze vermorzeld onder inéénstortend gesteente. Als kind hoorde ik het verhaal van een dominee die door de bliksem werd getroffen terwijl hij op de kansel het evangelie stond te verkondigen. Een levenslange barst in je Godsbeeld.

Jezus reageert op het *breaking news* twee maal met een helder: Nee. Niet zondiger, niet schuldiger. Jullie – oogcontact dus – wij – ik zal het hetzelfde lot ondergaan, een onverdraaglijke rampdood – als ik me niet bekeer.

Bekering – het sleutelwoord. Maar wat staat het hier eenzaam en alleen. Dreigend op het eerste gehoor. Bekeer je, of anders... Collega evangelie-schrijvers van Lukas geven tenminste nog een motief. Bekeer je, *want* het Koninkrijk der hemelen is nabij gekomen. Nabij. Bijna. Je kunt het bijna aanraken. Dus keer je nu om naar dat koningschap van God. Naar God zelf, je koning. Hij is je nabij gekomen, raakt je bijna aan.

Bij Lukas lijkt het kort en krachtig: bekeer je. Als een zure appel. Als kind hoorde ik en wist niet hoe. Maar – bij nader horen: Lukas vertelt bekering als een verhaal. Een gelijkenis. Eveneens uit het leven gegrepen. Met de bedoeling dat leven in een ander, een nieuw licht te zetten. Hetzelfde anders zien (Cornelis Verhoeven). Naast de beide wreedheden – Pilatus en Siloam – een gelijkenis, een *parabool*, – letterlijk een naast elkaar zetten.

Een wijngaard. En een vijgenboom in die wijngaard.

Hele eer voor de vijgenboom om in een wijngaard te zijn geplant. Een wel heel vruchtbare plek. Overvloedige vrucht mag dus verwacht worden.

Vruchten van de vijg staan volgens de Thora (Numeri 13: 23v.) – voor vruchten van het beloofde land. Als tegenteken van de woestijn. Wijnstok en vijgenboom: daaronder ga je tenslotte zitten. Ieder zal zitten onder zijn wijnstok en onder zijn vijgenboom, door niemand opgeschrikt... (Micha 4: 4). Onderricht van de Eeuwige, studie van de Thora: het geschiedt allemaal bij voorkeur onder

de vijgenboom. Iemand als Nathanaël zat daar al, onder de vijgenboom. We horen het in het eerste hoofdstuk van Johannes' evangelie. Daar komt dan in het volgende hoofdstuk de wijnstok bij. En dan is het bruiloft. In Kana. In Galilea. Inderdaad – het thuisland van de pelgrims die Pilatus dorst te vellen als bomen.

Drie jaar. Een boom heeft drie jaar de tijd om de eerste vrucht op te brengen. Alweer: volgens de Thora (Leviticus 19: 23). De daarop volgende drie jaar mag vrucht verwacht worden.

- In drie jaar werd ooit de Thora gelezen.
- Jezus trad drie jaar op in het openbaar.
- Paulus bracht drie jaar door aan de voet van de berg Sinaï (Galaten 1: 17-18)
- Met drie jaar is je leven in aanleg al uitgetekend.

Drie jaar om vruchtbaar te worden, rijpe vijgen te laten zien.

De vijgenboom in de gelijkenis is dus zijn zevende levensjaar ingegaan. We begrijpen op slag: het is dit jaar of nooit.

De eigenaar. De tuinman. De dialoog over ons bestaan. Zijn of niet-zijn. Dat is de kwestie.

De eigenaar doet de jaarlijkse ronde. Hak hem om. Rooien die boom. Eén handschrift van het Lukas-evangelie laat aan deze woorden voorafgaan: breng de bijl. De bijl aan de wortel van de boom. De voorbijganger ziet de bijl en weet: de volgende ochtend is deze boom als eerste aan de beurt. Over een boom met de bijl aan de wortel is de nacht van een ter dood veroordeelde gevallen aan wie om zes uur in de ochtend bij zonsopgang het vonnis zal worden voltrokken.

Alle argumenten wijzen richting: omhakken. Want 'geen vruchten' is niet zomaar daar staan te staan. Het is een uitputten van de grond. Kostbare levenssappen aan de wijngaard-bodem onttrekken. Parasiteren. Uitzuigen. Stilstand is werkelijk achteruitgang. Baat het niet, dan schaadt het niet: gaat hier wis en waarachtig niet op. Kijk nog eens goed – een parasiet in goede grond, een uitzuiger in de samenleving, een investering zonder rendement. Afvoeren dus die boom.

Het is niet anders. Aan de vruchten kent men de boom. En die ontbreken. Dus de boom wordt niet *gekend*, niet meer gekend. En kan dan net zo goed van het toneel verdwijnen, voorgoed. Men kent en vindt haar standplaats zelfs niet meer.

Wel blad. Ja, overvloedig blad aan de vijgenboom. Méér dan genoeg vijgenbladeren om je schaamte te bedekken. Maar het helpt niet. De gapende schaamte is en blijft dat je geen vruchten voortbrengt.

Bij Mattheüs en Markus wordt zo'n vijgenboom door Jezus dan ook subiet vervloekt:

*Als hij bij het licht worden
opgaat naar de stad,
is hij hongerig;
hij ziet één enkele vijgenboom
vlak langs de weg,
maar als hij op haar afkomt
vindt hij aan haar niets dan
alleen bladeren
en hij zegt tot haar:*

*kome uit jou geen vrucht meer voort
tot in eeuwigheid!
En op slag verdort de vijgenboom.*

Lukas schrijft zijn evangelie op de grondtoon van geduld, ruimte voor omkeer, lankmoedigheid. Lukas zet de vervloeking van Jezus bij Mattheüs en Markus om in een gelijkenis van ontferming. U begrijpt, ik beroep mij graag op Lukas. Tegenover de vurige vervloeking de hoop op nieuw leven op de lange baan.

Een tegenstem. De wijngaardenier. De tuinman. Hartstochtelijk pleidooi. Uitstel van executie. De stem van de mens die dagelijks in de wijngaard werkt. Niet die even langs komt voor inspectie. De tuinman staat dicht bij de aarde, het gewas, de groei. Hij leeft met het leven in de hof. Hij weet dan ook wat het wil zeggen dat een plant om water *vraagt*. Vraagt, ja. Het directe nut ziet ook hij wel, daarvoor is hij vakman genoeg, maar hij ziet méér. Als ik nog eens graaf, nog eens extra mest rond de wortels strooi...

De eeuwige strijd: tussen recht en barmhartigheid. *To be or not to be.*

Afgelopen!

Misschien... dit jaar...

Enkele handschriften voegen aan het slot van de gelijkenis toe: wie oren heeft om te horen, die hore. Dan moet ik altijd denken aan een woord van Noordmans: *'Wanneer mensen het niet verstaan, laat God dan tenminste naar de gelijkenis luisteren'*.

En dat is het diepste. Wij luisteren wel. Maar ten diepste hopen we dat God luistert. Liturgie is een dringend, ja, heilig dwingend beroep op zijn ontferming. En nooit sterker dan in de veertig-dagen-tijd op weg naar Goede Vrijdag en Pasen.

Het zijn déze klanken van hoop, die we opvingen in de lezing uit de Thora hedenochtend, uit het boek Exodus. Ze waaien vanuit Israël ons tegemoet, ons heidense armoedzaaiers die ooit als een wilde olijf werden geënt op de tamme olijf Israël. Hier, in het hart van Mokum, zeven eeuwen geleden. Met het vermaan dat als we niet blijven in het vertrouwen op de verre en ons vreemde God van Israël wij weggekapt zullen worden.

Nòg hoorden we de Thora.

Farao hard en verhard. Kappen dat Israël.

En de Eeuwige daarop, als wijngaardenier die liefde geeft, opgewassen tegen de bange dood, het bittere kruid. In een viertal werkwoorden betuigt de Onuitsprekelijke zijn liefde. Het Joodse volk noemt ze dan ook de 'vier woorden van verlossing'.

Afnemen – zal Ik de last die de Egyptenaren jullie opleggen.

Bevrijden – zal Ik jullie uit je slavenbestaan.

Verlossen – zal Ik jullie met opgeheven arm uit de machtige arm van de onderdrukker.

Aannemen – zal Ik jullie als mijn volk. Jullie God zal ik zijn.

En – inzien zullen jullie dat ik de Eeuwige jullie God ben....

Ik – de Naam. Ik zal zijn Die Ik zijn zal. Onuitsprekelijk, grondeloos in ons midden. Achter het voorhangsel, in de duisternis, zonder beeld door mensen bedacht, de woorden die geschreven staan.

Inzien – inzicht in de verborgenheid van de Naam. Dát is een gelijkenis. Van achter het voorhangsel naar ons toegebracht. Naar ons, die wachten.

Moet je horen wie het zegt.

Jezus – als een stervende graankorrel ingevouwen in de donkere aarde die – geen mens weet hoe – de oogst tegemoet sterft.

De eeuwige paradox van het heilig evangelie. De boom is gevallen, geveld – om deze keer niet te blijven liggen waar hij ligt, deze ene keer, maar om op de derde dag weer stevig op de wortels te staan, de kruin in weer en wind van een nieuwe hof, een wijngaard ongekend.

Voor dit Paasmysterie roepen we de dichter er bij. Hij raakt het geheimenis in woorden waarbij elk overbodig woord al is geschrapt. Horend deze gelijkenis, ziet de dichter:

Met de boom des levens

Wegend op zijn rug

Droeg de Here Jezus

Gode goede vrucht

Kyrie eleison

Wees met ons begaan

Doe ons weer verrijzen

Uit de dood vandaan

Met de boom des levens

Doodzwaar op zijn rug

Droeg de Here Jezus

Gode goede vrucht

Boom en goede vrucht. Daar zaten we nu juist op te wachten. Het kruishout als boom des levens. Dood-zwaar, dat hout. Op zijn rug. Midden in de dood het leven. Een verdord stuk hout – door en door dood – als een boom van leven in het midden van de hof.

Liefde sterk als de dood. Wat zijn ze aan elkaar gewaagd. Stem en tegenstem. Vellen die vruchteloze vlerk.

Wacht, misschien dit jaar...

Lieve gemeente, we krijgen – om Christus' wil – nog een jaar. Een liturgisch jaar. Een jaar des Heren. Het welaangename jaar des Heren. Een adem van het jaar.

Onze geschiedenis – wereldgroot en mensenklein – is ze zo gezien niet één lang, ononderbroken pleidooi op het geduld, op de lankmoedigheid Gods? Dat deze tenslotte zal overgaan in genade, enkel genade.

Vruchten? U zoekt naar vruchten van de oud-geworden moeder, de kerk?

Vruchten? Die maak je niet. Vruchten groeien. Vruchten van de Geest. 'Wie in mij blijft, gelijk ik in hem, die draagt veel vrucht'. Vruchten voor God. Voor de medemens. Voor de dieren. Voor de maartse aarde.

Vruchten groeien voor de ander. Die plukt ze, en loopt er mee weg. Eet en geniet. Eva die Adam eindelijk de goede vrucht aanbiedt, niet de misplaatste appel maar de rijpe vijg. En Adam die uit haar handen eet.

Een lofprijzing die daarop klinkt van tussen de weelderige bladeren van de vijgenboom – die schorten van schaamte kunnen nu weer weg – hoog op naar de wijde, weidse hemel die de aarde overwelft:

‘Gezegend zijt Gij, Eeuwige, onze God, Koning der wereld, die de zongerijpte vijg aan de vijgenboom doet ontspruiten’.

En om de smaak daarvan te pakken te krijgen wandelen we aanstonds richting Hoogkoor van deze oude kerk waar het zal zijn als een nieuwe hof overladen met goede vruchten.

In de naam van de Vader en de Zoon en de Heilige Geest.
Amen.